

Osmanlılar ve Huzistan'daki Şii Arap Kabilesi Müşa'şalar

H. Mustafa Eravcı*

Giriş

Osmanlıların XVI. Yüzyılın başından itibaren İran'daki siyasi yapılara karşı hatta Güney Kafkasya, Güney Azerbaycan ile Irak coğrafyası fetihlerinde ve daha sonrası bu coğrafyalardaki egemenlik süreçlerinde bölgede yerel Sünni unsurlarla stratejik ortaklık yaptığı hemen herkesin malumudur. Ancak bu süreçlerin bütününde bölgedeki Şii Arap unsurları ile işbirliği yapması şimdiye kadar üzerinde durulmamış bir konudur. Bu çalışmada diplomatik kaynaklara yansıyan veriler ışığında Osmanlıların Irak-ı Arap ve Acem bölgesinde hakimiyetlerini tesis ederken ve sürdürürken bölgedeki Şii unsurlarla nasıl bir işbirliği içinde olduğu bunlara dönük politikaları aydınlatılacaktır. Bu bağlamda Huzistan bölgesindeki Müşa'şalar öne çıkmaktadır.

Ahvaz, Dizful ve Şüster'i hâkimiyetlerinde tutan Müşa'şalar'ın yaklaşık yetmiş yıl süren bağımsızlıklarından sonra, Safevî hükümdarı Şah İsmâil 1508'de Bağdat seferi sırasında burayı kendilerine bağlı kalmak şartıyla yine onların idaresine bıraktı. Bundan sonra Hûzistan, Osmanlılar'la Safevîler arasında devamlı el değiştiren bir sınır bölgesi oldu. Bu Şii Arap kabilesinin Osmanlı merkezi otorite ile olan ilişkileri ve Osmanlıların Irak-ı Arap ve Acem üzerindeki hakimiyetinde bu müttefik aşiretin oynadığı rol önemlidir. Özellikle Safevîlerin inşa ettiği Gulat-ı Şia ve daha sonra On iki İmam/İsnaaşeriye Şiiliğine dönüşen Safavi Şiiliğine karşı Osmanlıların İmam-ı Musa Kazım soyundan geldiğini iddia eden Müşa'şaları stratejik ortak olarak görmelerini sağladı. Ancak konunun daha iyi anlaşılması açısından Müşa'şaların mezhebi tarihsel arka planların aydınlatılması faydalı olacaktır.

1435-1924 yılları arası Hûzistan'da Havıza ve çevresine hâkim olan Arap asıllı Şii hânedanı. Hûzistan bölgesinin dinî, siyasî ve idarî tarihinde yüzyıllar boyu önemli rol oynayan hânedan, adını kurucusu Seyyid Muhammed b. Felâh 'ın faaliyetleri

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, hmeravci@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9092-8448

için kullanılan Arapça şa‘şa‘a¹ kelimesinden almıştır. İmam Mûsâ el-Kâzım’ın soyundan geldiğini iddia eden Seyyid Muhammed Vâsıt’ta doğdu. Hille’de Şiî âlimlerinden Cemâleddin İbn Fehd’in yanında eğitim gördü. Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin yerde ve gökte devreden bir sır, Hz. Muhammed’in bir peygamber olarak hakikatin bir perdesi, kendisinin de diğer peygamberler gibi bir peygamber ve mehdî olduğunu iddia eden Seyyid Muhammed görüşlerini önce Vâsıt yakınlarında yaydı. (844/1440).² Bir süre sonra Dûb’a giderek Arap asıllı Meâdî kabilesinin Neys kolunu kendine bağladı. Ertesi yıl Timurlular’ın kontrolündeki Havîza’ya (Huveyza) yerleşti. (4 Ramazan 845 / 16 Ocak 1442)³

Timur sonrası siyasi boşluk sürecinde oğlu Seyyid Mevlâ Ali Vâsıt, Hille, Necef ve Kerbelâ’yı ele geçirerek Bağdat yakınlarındaki Ba‘kübâ ve Selmân-ı Fârisî’yi kontrol etti. (860/1456). Mevlâ Ali’nin Hz. Ali’nin, ulûhiyyetin ta kendisi olduğunu ve onun ruhunun kendisine geçtiğini iddia etmeye başladığı kaydedilmektedir. Seyyid Muhammedin ölümünden sonra (1461-62)⁴ diğer oğlu ve halefi Sultan Muhsin, Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasındaki mücadelelerden istifade ederek Bağdat civarından Basra körfezi ve Lur dağlarına kadar geniş bir sahaya hâkim oldu. Şiî âlimlerini himaye edip telif faaliyetlerini destekleyen Sultan Muhsin’in vefatından (905/1500) sonra hânedan içerisinde karışıklıklar ortaya çıktı. Şah İsmâîl, zındıklıkla itham ettiği Müşa‘şa‘ hânedanı üyelerinden bazılarını öldürttü ve bölgeyi kendi idaresine bağladı (914/1508-1509). Böylece Müşa‘şa‘lar’ın bölgede yaklaşık yetmiş yıldır süren hâkimiyetleri sona ermiş oldu. Şah İsmâîl’in ayrılmasının ardından Sultan Muhsin’in oğlu Felâh yeniden Havîza’yı kontrol altına almayı başardı. Bununla birlikte Şah İsmâîl’e hediyeler göndererek zâhiren ona bağlılığını sürdürdü.⁵

Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran Savaşı’nda (920/1514) Safevî Devleti’ne ağır bir darbe vurmasından sonra Müşa‘şa‘lar bir defa daha Hûzistan’a hâkim oldular. Bir Osmanlı istihbarat raporundan, Müşa‘şa‘lar’ın Çaldıran Savaşı’nın ardından ortaya çıkan kargaşa döneminde Hûzistan’ın yanı sıra Kürtler’in yaşadığı dağlık bölgelerle Luristan’ı da ele geçirdikleri anlaşılmaktadır.⁶ Ancak aynı yıl Felâh’ın

1 Şaşa sözlükte “parıldama, ışık saçma” ve şarap ile kullanıldığında “başına vurma” mânasına gelen bu kelime, bir vecd halini ifade etmektedir.

2 Câsim Hasan Şübber, *Târîhu’l-Müşaşa’iyyîn ve terâcimü alâmihim*, Necef 1965, s. 12

3 Ahmed-i Kesrevî, *Târîh-i Pânsâd-sâle-yi Hûzistân*, Tahran 1330/1951, s. 8-160

4 M. Ali Rençber, *Müşaşa’iân*, Tahran 1382/2003,

5 C.E. Bosworth, *The New Islamic Dynasties*, Edinburgh 1996, s. 277-278, V.Minorsky, “Müşa‘şa‘lar”, İA, VIII, 839-843

6 TSMA, nr. E 8333

ölümünden sonra Müşa'şalar, kısa sürede yeniden toparlanan Şah İsmâîl'in hâkimiyetini bir defa daha kabul etmek zorunda kaldılar. Müşa'şâ reisleri bu tarihten itibaren varlıklarını Safevîler'e tâbi otonom yönetimler olarak devam ettirdiler. Bedrân b. Felâh (ö. 948/1541), Şah İsmâîl ve Şah Tahmasb'a bağlılığını sürdürdü. Osmanlı Devleti'nin Irak'a sağlam bir şekilde yerleşmesi ile Müşa'şâ'lar Osmanlı egemenliği altına girdiler.

Bölgede ilk ciddi Osmanlı hâkimiyeti, 1534-1535 kışında Hemedan ve Basra'ya kadar giden Kanûnî Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi sırasında buradaki Arap kabilelerinin biat etmesiyle gerçekleşti. Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi Basra, Katîf, Bahreyn adalarıyla birlikte Müşa'şâ topraklarının da tahririni yaptırdı. Osmanlı kaynaklarında bu bölgeye Diyâr-ı Müşa'şâ da denilmektedir. 1551'de Müşa'şâ Emîri Seccâd'ın, Dizfûl'a gelen Şah I. Tahmasb'a bağlılığını bildirmesine rağmen bölgenin önemli bir kısmında Osmanlı hâkimiyeti sürdü.⁷ Basra-Bağdat ticaret yolunun emniyeti bakımından burası stratejik bir nokta idi. Daha sonra özellikle Osmanlıların 1578 harekâtı sırasında bir mektupla itaat arz eden Emîr Seccâd'a ülkesi bir ahidnâme ile sancak olarak verildi.⁸

1578 yılında Lala Mustafa Paşa liderliğinde gerçekleştirilen sefer öncesi bölgedeki yerel beylere sefere katılma ve hazırlık bağlamında sefer serdarı Ali'nin yardım ve katılım amaçlı hatta diplomatik mahiyetli mektubu Emîr Seccâd'a da yazılmış ve aynı seferin ortasına doğru cevabî bir mektup gelmiştir. Arapça yazılı bu mektup gerçekte Osmanlıların bu Şii aşiretle işbirliği yapma hedefini ve bunların bölgede müttefik olarak yapabilirliğini de göstermektedir. Mektupta Emîr Seccâd seferle ilgili ve onun komutanı Mustafa Paşa'ya iyi dileklerde bulunduktan sonra Safavilere karşı yapılan bu sefere karşı düşünsel olarak bakış açılarını şu şekilde verir: *"Akranları arasında örnek ve önder Hüseyin Ağa, onun kadri yüce olsun yüceltilmiş değerli bir şahide gibi değerli mektubunuz bize ulaştı. Biz onu muhabbet ve meveddetle açtık ve bidayetden niyahete kadar harf be harf muttali olduktan ve böylece yüce devletin devamını pek değerli zafer, Osmanlı askerlerinin başarısı düşman topraklarının ele geçirilmesi, eşkıya, Kızılbaş evbaş taifesi ve eşkıyaların topraklarının ele geçirilmesi bizi ziyadesiyle mesrur eyledi. Vê bu taifenin azgınlıklarının katledilmesi, böyle bir haberin tarafımıza ulaşması bizi oldukça sevindirdi. Vê Yüce Allah(Rabb müteal) söylenen söze şahittir; Allah eksikliklerimizi tamamlasın; batın ve zahir gece ve gündüz kudretli ve muhteşem devletin mensupları ve ülkenin tebasını ve emvahamızı sulh ve selamet içinde daim kalsın. Kusur bizde değil bilakis muanidîninde dir"*⁹ Bu verilerden

7 Feridun Bey, *Münşeat*, II, s. 234-235

8 BOA, MD, nr. 32, s. 136-137, 140-141, 327;

9 Gelibolulu Mustafa Ali, *Nusretnâme*, haz. H. M.Eravcı, Ankara 2014,s. 354.

de anlaşıldığı gibi bu süreçte Emîr Seccâd Safavileri Osmanlılar gibi Kızılbaş-ı Evbaş taifesi ve eşkiyalar zümresi olarak tanımıyor.

Mektunun devamında ise Emîr Seccâd bu yeni süreçte Osmanlıların müttefiki olarak Bağdat ve ve Basra beylerbeyi ile yaptıklarını da şu şekilde açıklamaktadır “*Receb ayının başlarında Dizfulu Hüseyin Paşa liderliğindeki Osmanlı askerleri ele geçirdi ve orada yerleşerek vatan kaldık. Görünürde olduğu gibi ilmindede yükselttik onu. Allah onların yeniden kuvvetini , haberleşmelerini, mektublaşmalarını hakani kapısı üzre artırsın, Ümit ediyoruz ki Şuşteri en yakın zamanda feth ederiz. Devrek halkı yoldan çıkan sahtekar ve iki yüzlü halkı olan bu topraklar en kısa zaman içinde ele geçirilir. Bu şehrin içinde bulunanlar karşı koyarak zilhiccenin sonuna doğru 986 senesi dahilinde Basra hakimi Sinan Paşaya mektup gelip bize yardım edin diye bunun üzerine onların arzularını yerine getirdik. Böylece buralar sultanın arazilerinden biri olacak”¹⁰*

Kendilerinin Şii olması münasebeti ile müttefiklik konusunda bazı fasit sözlerin dolaşması üzerine ahide sadık kalacaklarını ise “*Bazı hurafe sözler var ki, bunu aktaran söyleyen devletlülerin sözlerine güvenilmez. Sözlerinde durmazlar. Bizim cemaatimizden olsalarda biz onların yalan söylediklerini(iki yüzlü davrandıklarını) biliriz. Biz bunlarında iftiralarını ve sözlerini denedik. İkarar edene ve inkar edene lanet olsun. Biz böyle bir zümreye ki, doğru yol üzerindeyiz Devrek ve Zemhaz temelli ele geçirilirse Şuşter tehlike ve korkuya girer. Bu ortamda ilk müdahale iyi bir şey olur amma yetersizdir. Bunun itaat etmesi ele geçirilmesi bu memleketlerde birileri olursa ve yardım ederlerse otuz ath hatta açık olsun bilginiz olsun sizin hizmetinizdede varız. Bizim yazdıklarımız sizin tarafınızda malumdur. Bize bakın ve gözardı etmeyin. Biz devlet-i âliyyenin kapısındaız.”¹¹* ifadeleri ile altını çizer. Hatta ileriye dönük strateji hakkında da mektupta “*Eğer ordular gelirler ise Hemedan yoluna yönelmek ve bütün halkın durumunu düzeltmek size Allahın emaneti olsun”* ifadeleri yer almaktadır.

1578 yılında Kuzey cephesinde Gürcistan ve Azerbaycan feth edilirken güneyde Bağdat serhaddinde Bağdat ve Sehrizor Beylerbeyileri'nin Dinever'e taarruzu, Solak Hüseyin Han'ın kumandasındaki Safavî ordusunu yenmeleri ve Savasın Osmanlılar lehine gelişmesi üzerine Basra Körfezi'nin kuzeyine, Huzistan'ın güney kesimlerine Muhammere, Suster ve Dizful gibi şehirlere hâkim olan Huveyze Emiri Emir Seccad'ın tabiyeti ile İran'ın Basra Körfezi'nin kuzey kıyılarıyla bağlantısı kesildi. Diğer yandan Osmanlılar İmam Musa Kazımın soyundan gelen Muşaalr üzerinden kadim Şii geleneği , düşüncesi ve kültürünü canlandırarak

10 Gelibolulu Mustafa Ali, *Nusretname*, haz. H. M.Eravcı, Ankara 2014,s. 354.

11 Gelibolulu Mustafa Ali, *Nusretname*, haz. H. M.Eravcı, Ankara 2014,s. 354.

rafizi diye tanımladığı Safavi Şiiliğini düşünsel olarak meşrutiyetini sorgulayacak cepheyi açmış olmaktadır.

Ancak 1583 yılında Kuzeydeki gelişmeler ve Osmanlıların Irak politikasındaki gelişmelere dayalı olarak merkezi hükümetin bütün ısrarlarına rağmen İran içlerine taarruza geçilmemiştir. Bağdad Beylerbeyi Elvend zade Ali Paşa bu durumu isyan olarak değerlendirerek Emîr Seccâd üzerine yürümüştür. Bu sırada bölgesinde fesat çıkaran İmadiyye Hâkimi Kıbâd, Bağdat askerlerinin üzerine geldiğini haber alınca kaçarak geri çekilmiştir. Ali Paşa, Bağdat kuvvetleriyle Gerha Vadisi'nden Dizful Suyu kenarına geldiğinde Divan Kâtibi aracılığıyla Emir Seccâd'a bir mektup yazarak onu orduya davet etmiştir.¹² Ali Paşa'nın orduya davet mektubunu alan Seccâd, Dizful'un ileri gelenlerini bir araya toplayarak Ali Paşa'dan gelen mektubu onlara okutmuştur. Dizful'un ayânları, Seccâd'dan Serdar Ali Paşa'nın Şuşter fethine katılmasını istedilerse de Seccâd, öfkeye kapılarak Hoca Nizamüddin ve şehrin Kadısı Celaleddin'i hapis etmiştir. Bununla da yetinmeyen Seccâd, "Osmanlı serdarına yol verilirse onun Huzistan'ı kolaylıkla feth edeceğini, o zaman kendi arzusunun gerçekleşmeyeceğini, elli yıldan beri yaptığı Basra-Bagdat arasında gidip gelen tüccar gemilerini soymaktan vazgeçemeyeceğini, Ali Paşa'nın davetten kastının Kızılbaş kendisiyle korkutup kendi isini yoluna koymak olduğunu" etrafındakilere bildirdikten sonra Serdar Ali Paşa'ya tehdit dolu bir mektup göndermiştir.¹³ Ali Paşa'nın bu davetine uymamakla yetinmeyen Seccâd, bir kısım kuvvetlerini Osmanlı ordusunun dağılmış bölüklerini vurarak geri döndürmeye mecbur ettikten sonra yine bu kuvvetleriyle bazı baskınlarda bulunup, ganimetler toplamıştır. Bu durumdan haberdar olan Ali Paşa, daha önceki itaati nedeniyle Seccâd'a mülâyemet gösterip yazdığı bir mektupla ondan gasp ettiği eşyanın iadesini istemiştir.¹⁴

Diğer taraftan Serdar Ali Paşa, Pelenkân Beylerbeyi Ahmet Paşa'yı ordunun gerisinde bırakarak Seccâd'dan gelecek haberi bekledi. Seccâd, ise Ali Paşa'nın bu isteğini kabul etmeyip, 500 kadar süvari ve piyadesiyle Dizful Suyu'nu tutup Osmanlı ordusunun Dizful Suyu'nun öteki tarafına geçmesini önlemeye başladı. Osmanlı ordusu, daha aşağı bir geçitten geçip şehir etrafına yerleşti ve yakalanan bir "dil" den Seccâd'ın kuvvetlerinin Şuşter yollarını kapatmakla görevlendirildiği

12 "Serdar Elvend-zâde Ali Pasa tarafından Emir Seccâd'a gönderilen bu manzum ve Farsî mektup için bk. Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.23b-24b."

13 Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.25a-28a.

14 Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.30a-32b.

öğrenildi. Bunun üzerine Dizful'un etrafında gerçekleşen muharebede Emir Seccad kuvvetleri hezimetle uğrayarak Dizful Semti içinde bir kaleye kapandılar.¹⁵ Elindeki kuvvetleriyle Osmanlı kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayan Seccâd yardım için civardaki Safavîlerin Huzistan hâkimleri, Afsar İskender Han, Bahtiyari Reisi Emir Cihangir, Devrak Hâkimi Muttalib ve oğlu Emir Mübarek'e bir mektup göndermiştir.¹⁶ Seccâd'ın mektubunu alan İskender Han, 2000 piyade ve süvari hazırlayıp, kardeşinin oğlu Şuşter Hâkimi Ahmet Sultan'ı tayin ettikten sonra Devrak Hâkimi Muttalib'e mektup yazarak ondan asker talep etmiştir.¹⁷ İskender Han'ın mektubunu alan Devrak Hâkimi Muttalib de 2000 süvari hazırlayıp, Şuşter'de bulunan İskender Han'a gönderdi. Afsar İskender Han kendisine ulanan kuvvetleri az bulunca bir mektup da Luristan Hâkimi Emir Cihangir ve Muhammedi Han'ın kardeşi Sah Rüstem'e göndermiştir.¹⁸ Bu kişilerin de gönderdiği askerlerle birlikte Seccâd, 8000 kişilik bir kuvvetin Dizful'un imdadına gelmesini temin etti. Kızılbaşların bu durumundan haberdar olan Ali Pasa, Safavî unsurlarının üzerine hemen taarruz yapmaktansa onları ordunun bulunduğu yerden karşılamayı uygun görüp, Seccâd'ın orduyu arkadan vurma ihtimaline karşı Pelenkân Beylerbeyi Ahmet Paşa'yı geride bırakıp hareket etti. İki ordu H. 21 Şevvâl 991 / M. 7 Kasım 1583 günü *Nefâhatü'l-Üns*'de de geçen evliyalardan Şeyh Ebu'l-Kasım bin Ramazan'ın mezarı civarında karşılaştı. Burada yapılan savaşta Safavî unsurları hezimetle uğrayarak geri çekilmiştir.

Osmanlı ordusu bu galibiyetten sonra Şuşter kasabalarından Dihi-nev etrafını ele geçirdikten sonra Kemalâbâd ve Sus kaleleriyle Meskûk Kasabası'nı zapt etti. Ali Paşa'nın fetih haberleri merkeze bildirilmiş ve sevinçle karşılanmıştır. Ancak, Meskûk'un fethinden sonra Serdar Ali Pasa, "Emir Seccâd'ın elindeki kalelerin zaptı için daha fazla zahireye ihtiyaç olduğu" hususunu görüşürken Bağdat'tan gelen bir haber üzerine H. 14 Zilkade 991 / M. 29 Kasım 1583'te gizlice Bağdat'a dönmüştür.

Elvend-zâde Ali Pasa ümera kökenli olup; H.992/M.1574 ile H.999/M.1591 yılları arasında ve H.1007/M.1598'de olmak üzere iki kez Bağdat Beylerbeyliği'nde

15 Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.40a-51a.

16 "Emir Seccâd tarafından adı geçen Kızılbaş hâkimlerine gönderilen bu manzum ve Farişi mektup için bk. Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.52a-52b."

17 "Afsar İskender Han tarafından Devrak Hâkimi Muttalib'e gönderilen mensur mektup için bk. Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.54a-54b."

18 "Afsar İskender Han'ın Kürdistan Hâkimi Emir Cihangir ve Muhammedi Han'ın kardeşi Sah Rüstem'e gönderdiği bu mensur mektup suretidir." bk. Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*, v.55a-55b.

bulduktan sonra M.1598'de vefat etmiştir. İlk beylerbeyliği sırasında Hz. Hüseyin (ra.)'nın türbesini tamir ettirmiş ve Hz. Abdülkadir Geylani'nin türbesini yaptırmıştır.

1587'de Cigalazâde Sinan Paşa'nın Dizfûl seferi de başarılı geçtiyse de Şah Abbas kısa sürede etkisini yeniden hissettirdi. XVII. yüzyılda Seyyid Mübârek b. Muttalib b. Bedrân (ö. 1025/1616) İsnâaşeriyye Şiiliği'ni kabul etti. Seyyid Mübârek'in oğlu Nâsır, Safevî sarayına davet edilip Şah I. Abbas'ın kız kardeşiyle evlendirildi. Seyyid Mübârek'in ölümünün ardından ortaya çıkan karışıklıklar sırasında hânedanın gücü iyice zayıfladı. Müşa'sa' reisleri, XVII. yüzyılın ikinci yarısı na kadar Safevî hükümdarları tarafından sınır valileri sıfatıyla tayin ve azledildiler.¹⁹ Fakat bu süreçten sonra iç karışıklıklardan istifade eden Müşa'sa' Emîri Ferecullah Han, anlaşmazlığa düştüğü İran Şahı I. Hüseyin'e karşı Osmanlıların tarafına geçti. Bağdat Valisi Daltaban Mustafa Paşa takviye kuvvetleriyle 1701'de Basra'yı aldıktan sonra Bağdat valileri Hûzistan'a hâkim olmaya çalıştılar. İran'da kurulan Afgan hâkimiyeti sırasında 1727'de yapılan antlaşma ile Hûzistan Osmanlılara bırakıldıysa da Nâdir Şah bölgeyi geri aldı ve buraya merkezden bir vali göndererek kontrolü sağladıktan sonra Müşa'sa' ailesini iş başından uzaklaştırdı (1737).

Hûzistan, Afganlılar'ın 1135 (1722) yılında Safevî başşehri İsfahan'ı ele geçirmeleri üzerine yaşanan kargaşa döneminde Osmanlı Devleti tarafından ilhak edildi. Ancak kısa süre sonra duruma hâkim olan Nâdir Şah bölgeyi kendi hâkimiyetine bağladı. Bütün bu karışıklıklar sırasında statülerini korumayı başaran Müşa'sa'lar, Zendler ve Kaçarlar devrinde önemli ölçüde güç kaybına uğramalarına rağmen eski ve köklü bir seyid hânedan olarak varlıklarını devam ettirmeyi başardılar.

Sonuç olarak Bağdad-Basra arasındaki stratejik olarak önemli bir bölgeyi kontrol altında tutan Şii Arap kabilesi Muşa'sa'lar, Osmanlıların Irak coğrafyasına intikalleri ile beraber stratejik müttefik olarak görülmüştür. Osmanlılar tarafından Safavî gulat-ı şiaasına ve körfeze dönük yayılmacılığa karşı mezhepsel ve politik gücü olan bu aşiretle işbirliği yapılmıştır. Ancak bölgesel bürokratlar arasındaki iktidar mücadelesi, Safevî Şiiliğindeki değişime bağlı olarak ve Şah Abbas'ın emperyal politikaları sonucunda Osmanlılardan kopmuşlardır. Safavî sonrası İran'daki yönetim değişiklikleri sürecinde ise Osmanlılarla işbirliği şartlarını aramışlardır.

19 İskender Bey Münşî, *Târîh-i Alam -ı ara-yı Abbasiye*, C I, 94-95, 501-502, 524-525; C II, 914-915, 951-952, 959.

Kaynaklar

BOA, MD, nr. 32, s. 136-137, 140-141, 327.

T SMA, nr. E 8333.

Ahmed-i Kesrevî, *Târîh-i Pânsad-sâle-yi Hûzistân*, Tahran 1330/1951.

Bosworth , C E., *The New Islamic Dynasties*, Edinburgh 1996.

Câsim Hasan Şübber, *Târîhu'l-Müşaşaiyyîn ve terâcimü alâmihim*, Neced 1965.

Feridun Bey, *Münşeat*, II, İstanbul 1283.

Gelibolulu Mustafa Ali, *Nusretnâme*, haz. H. M.Eravcı, Ankara 2014.

İskender Bey Münşî, *Târîh-i Alam -ı ara-yı Abbasiye*, London 1989.

M. Ali Rençber, *Müşaşaiyân*, Tahran 1382/2003.

Niyâzî, *Zafer-nâme-i Ali Pasa*.

V. Minorsky, “Müşa’sa’lar”, İA, VIII, 839-843.